

2. Економіка підприємства / Грещак М.Г., Колот В.М., Покропивний С.Ф. та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
3. Живко З.Б. Проблематика матеріальної мотивації праці в сучасному менеджменті підприємства / Живко З.Б. // Вісник НУ «Львівська Політехніка». – 2009. – № 640. – С. 273-278.
4. Крайник О.П., Барвінська Є.С. Економіка праці: Навч. посібник. – Львів: «Інтелект-Захід», 2003. – 208 с.
5. Буряк П.Ю., Кар пінський Б.А., Григорєва М.І. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
6. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.

Надійшла 14.03.2010

УДК 005.336.4

Д. В. ТИМОШЕНКО

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТВОРЕННЯ ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ КОМАНД В РАМКАХ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ

В статті наведені технології формування ієрархічної структури підприємства на основі постійних і тимчасових команд-колективів формального і неформального типу.

The article deals with the models of corporation's hierarchy constructing on the basis of continuous and temporary teams of formal and informal types.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, мотивація, інтелектуальний ресурс, соціально-економічна система, тимблдинг, тимчасові команди, проблемні команди, інтелектокористування, інтелектоінтегруючі технології, інтелектомотивуючі стилі управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Адаптаційна гнучкість до умов зовнішнього середовища, змін цінностей соціуму є тим напрямком, в якому управління українськими соціально-економічними системами сьогодні має здійснюватися. Управління в умовах постійних змін у співвідношенні еталонних частот біологічного та соціального часу, згідно з якими протягом життя одного покоління людей змінюється декілька поколінь техніки, знань, навичок техніко-технологічного характеру, а також і способів комунікації, втілює у появу в науковому та професійно-практичному обігу таких важливих понять, як «людський капітал», «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальний ресурс». В зв'язку з цим людські ресурси в якості «носіїв інтелекту» сьогодні є цінною складовою активів будь-якого соціально-економічного утворення. Відповідно, інвестування в розвиток цих важливих ресурсів та їх ефективне використання є пріоритетним завданням сучасного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Як детермінована економічна вартість знань, вмінь, навичок, досвіду, креативності та інноваційності персоналу, яка розуміється під поняттям «людський капітал», так і економічна вартість генерованих персоналом інтелектуальних продуктів, трансформованих в інтелектуальну власність, вже довгий час досліджуються в якості «людського» та «інтелектуального» капіталу в наукових працях вчених-економістів, таких як А. Сміт, Дж. Маккуллох, Л. Вальрас, І. Фішер, Е. Денісон, С.А. Дятлов, А.І. Бутенко, Ю.М. Куліков, О.А. Грішнова та інших. Однак, в дослідженнях більшості науковців роль управлінської функції мотивації саме в умовах становлення, формування і розвитку економіки знань з її головними чинниками – людським та інтелектуальним капіталами – зазначена не надто чітко. При цьому мотиваційна діяльність системи менеджменту повинна спрямовуватись на розробку і впровадження управлінської стратегічної парадигми з метою привабливості і закріплення в активах організації відповідних людей, знань, вмінь, досвіду, креативності та інноваційності, що, в кінцевому рахунку, гарантуватиме економічне досягнення сформульованих системою менеджменту цілей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Актуальність теоретичних та практичних досліджень зі збереження людських ресурсів як «цінних активів підприємства», які в подальшому будуть використані в якості фактору розвитку українських соціально-економічних систем, є очевидною при врахуванні значимості людської одиниці в організації, доданні багатогранності та змісту її роботі, підвищенні її відповідальності за прозорість робочого процесу. Практика показує, що організації, які досягли успіху в оптимізації бізнес-процесів, є успішними завдяки продуктивному функціонуванню своїх колективів – це і є ілюстрацією необхідності оптимізації міжособистісних відносин на всіх рівнях, в т.ч. на мотиваційному рівні.

Постановка завдання. Як було зазначено вище, ми є свідками того, що суттєві емоційні,

інформаційні та інтелектуальні переваження працівників потребують негайного перегляду та подальшої оптимізації – не лише індивідуальної, а й, передусім, сумісної діяльності всередині різноманітних команд. Більше того, актуалізується мотивація людей здатних виконувати управлінські функції; самі ж технології створення команд та управління ними починають ставати обов'язковим елементом мотиваційного впливу керівника-лідера на підпорядковану йому групу людей. Зрозуміло, більшість з таких технологій є застарілими через їх недостатню гнучкість та невідповідність динамічному бізнес-середовищу. Головною задачею українських організацій є не лише створення нової організаційної структури, що відповідатиме динаміці соціально-економічних умов та відповіді управлінського корпусу на запитання «як довго соціально-економічна система може і взагалі повинна існувати?», або «В чому полягають кризові явища в управлінні групами людей?». Головною задачею продовжує залишатись трансформація простої робочої групи в ефективну команду на основі використання психологічно-мотиваційного впливу шляхом правильного розподілу ролей, функцій і завдань у прямій відповідності з індивідуальним ресурсом кожного учасника. Інакше кажучи, задача заключається у мотивуванні особи або групи осіб до використання свого інтелектуального ресурсу за новими правилами інформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Актуальність приказки «один в полі не воїн» ілюструється сьогодишньою епохою масштабної соціальної трансформації, зміною календарної ери і настанням третього тисячоліття не лише в історичних, часових, біологічних та інших рамках, а й правилах ведення бізнесу [1]. Тому в сучасному тімбідінгу практика використання для посилення інтелектуалізації роботи підприємств різного роду груп-команд (творчих, кризових, проблемних, гарячих, міжфункціональних, самокерівних і т.п.) широко розповсюджена. Класик американської школи менеджменту П. Друкер висловив думку, що організації майбутнього будуть мати пласку структуру, працювати з інформацією і «... переважно будуть організовуватись у вигляді проблемних команд» [2].

Через деякий час авторами роботи [3] була запропонована індивідуалізована форма командної роботи під назвою «гаряча група» (*англ. hot group*), що являє собою невелику команду енергійних особистостей, які ставлять перед собою амбітні цілі і досягають їх. В цей же час з'являється матеріал зі створення команди за технологією «павуча мережа» (*англ. spider's web*) [4], яка дозволяє об'єднати 8-10 «незалежних професіоналів» з отриманням стрибкоподібного ефекту збільшення інтелектуальної потужності в сотні разів.

У свою чергу, «творчі групи» винахідників [5], «групи точкового привнесення інтелекту» [6] та група «кризового управління» [7] подібні до вище вказаних технологій та розроблені вітчизняними фахівцями в галузі управління групами-командами для практичної інтеграції і мотивації носіїв інтелекту.

Незважаючи на ефект, який приносять в загальну справу організації всі ці групи, вони мають і певні недоліки: велика чисельність членів груп, умова тимчасовості їх існування, а також вимога повного отождоження особистості з групою, в зв'язку з чим групи не можуть бути масштабовані на все підприємство, яке є ієрархічною, багаторівневою, структурованою і тривалою системою. Які заходи, в такому випадку, мають здійснюватися для виправлення такого роду недоліків?

В зв'язку з цим питання мотивації інтелектуальної праці окремої особи в групі має бути перенесене на **всіх без виключення членів колективу підприємства (тобто мотивуємо всіх й одразу)**. Ця проблема практичного менеджменту вимагає комплексного вирішення завдань з розробки:

- 1) схеми масштабування ідеології і принципів організації роботи тривалих (команд) і тимчасових (проблемних) груп на основі комбінованого використання їх переваг в рамках підприємства;
- 2) шляхів гармонійного поєднання в процесах інтелектуальної мотивації індивідуальних цілей, інтересів, здібностей, знань, вмінь і досвіду персоналу підприємства з колективним характером діяльності, цілями та інтересами тривалих і тимчасових груп і колективу підприємства загалом;
- 3) рекомендацій зі створення, організації роботи та мотивації інтелектуальної праці тривалих і тимчасових груп з ідентифікацією і використанням індивідуальних здібностей їх учасників (відбір, встановлення рольових функцій тощо).

Потенційно будь-яка організаційно виділена група людей в структурі підприємства може бути трансформована своїм керівником з використанням традиційних технологій командоутворення (*англ. team-building*) в групу-команду – детерміновану кількість професіоналів з додатковими навичками, знаннями і вміннями, які віддані спільним цілям, взаємодіють між собою та підзвітні один одному.

Нетривалі (тимчасові) групи – це проблемні групи, створені із працівників інших функціональних груп, покликані для вирішення конкретної, як правило, критичної для підприємства проблеми, які після її вирішення розформовуються. Цілком очевидно, що будь-яка тимчасова група також потенційно може бути трансформована керівником в групу-команду, особливо тоді, коли і керівник, і делеговані члени мають досвід участі в роботі груп-команд постійного характеру.

Однак, простої трансформації окремих груп недостатньо. Пропонується схема масштабної трансформації підприємства в мережу взаємодіючих груп-команд, кожна з яких підтримує стосунки з іншими командами не лише на традиційних умовах впливу, підпорядкування, відповідальності і командної співпраці. Основою схеми залишається ієрархічна багаторівнева організаційна структура, в якій

рекомендується запровадити командну систему типу «віяло», запропоновану в [8]. При цьому, виконується одна з важливих умов сучасних методів роботи персоналу – можливість паралельної роботи одного працівника за кількома проектами в різних командах. Відтак умовою успішної реалізації такої структури управління є той факт, що кожен член команди вищого рівня в ієрархії організаційної структури підприємства є керівником групи-команди більш низького рівня, а кожен член команди будь-якого рівня може брати участь в інших командах (постійних і тимчасових, формальних і неформальних) на умовах часткового залучення.

Вказана нижче ієрархічна структура підприємства на основі постійних і тимчасових команд формального і неформального типу (рис. 1) сприяє концентрації в групі людських ресурсів, інтелектуальний потенціал яких призначений для вирішення ординарних, неординарних і унікальних інтелектуальних завдань.

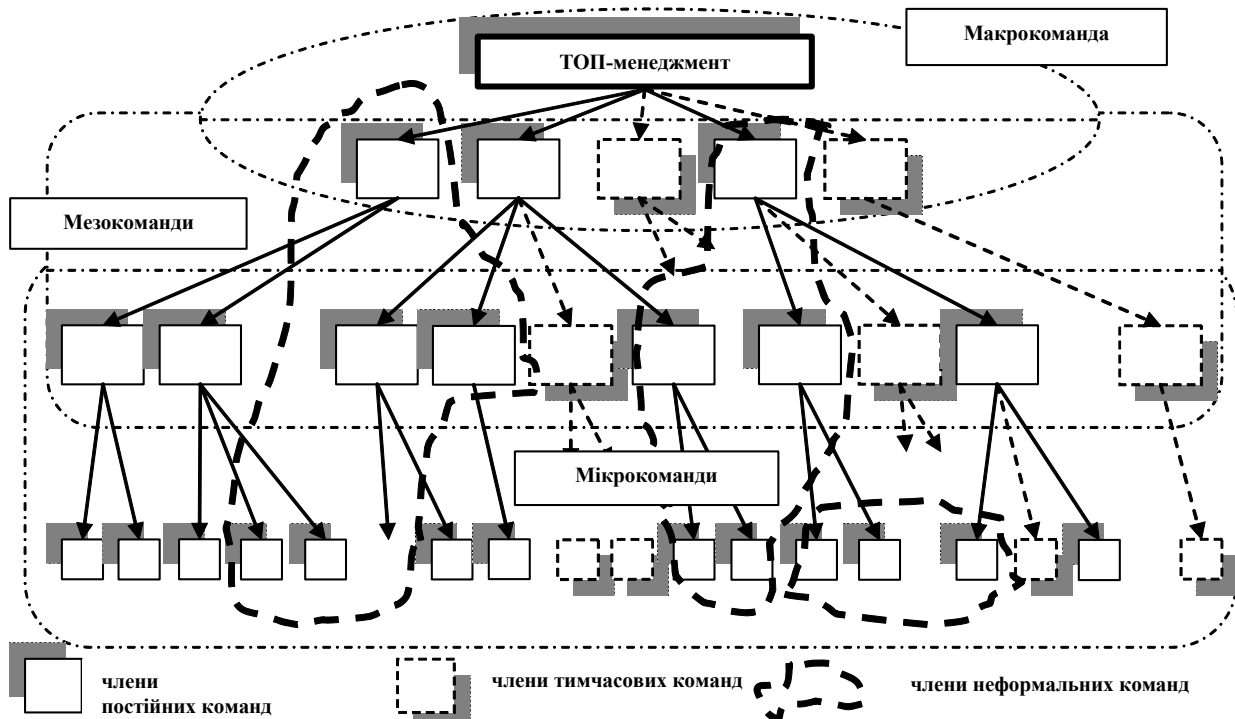

Рис. 1. Ієрархічна структура підприємства на основі постійних і тимчасових команд формального і неформального типу

Для осмислення не лише візуально-теоретичної, але й практичної важливості вище згаданої моделі, вашій увазі пропонується перелік позитивних результатів, яких буде досягнуто керівником соціально-економічної системи при структуруванні її у вигляді мережі тривалих і тимчасових робочих груп формального і неформального (англ. grape-vine) типу:

1. Автономність. Цей важливий чинник є особливо визначальним для роботи тимчасових проблемних групи та полягає або у повній відсутності, або у мінімізації зовнішніх регулювань та обмежень щодо регламенту, часу і місця її роботи, так як відомо, що прискіпливий адміністративний контроль сковує свободу творчості, обмежує ентузіазм і демотивує членів групи.

2. Внутрішня прозорість. Участь у вирішенні важливої проблеми може стати привабливою для працівників підприємства та сприяти формуванню групи тільки тоді, коли існує вільний обіг інформації, коли інформація не приховується, а організація є відкритою для нових концепцій, ідей, пропозицій і рішень. Цьому повинна сприяти організація внутрішньої мережі різного роду неформальних груп і каналів обміну інформацією, покликана за влучним висловом Білла Гейтса забезпечувати «перехресне опилювання інформацією» персоналу підприємства [9] і сприяти його залученню до вирішення виникаючих проблем. Залишаючись внутрішньо прозорим, підприємство і персонал повинні, тим не менше, дбати про збереження інтелектуальної власності.

3. Гнучкість. Важливою умовою слід вважати забезпечення організаційної гнучкості і маневреності, а також мобільності персоналу при переході працівників з посади на посаду, їх делегування для роботи в тимчасових проблемних групах, повернення на посади в постійні робочі групи.

4. Орієнтація на інтелектуалізацію персоналу. Успіх роботи групи визначається інтелектуальним потенціалом, здібностями і вміннями всіх без виключення її членів. А тому така форма роботи буде ефективною тільки при умові, коли керівництвом і системою менеджменту підприємства реалізується політика активного розвитку і навчання персоналу. Чим вищий інтелектуально-ресурсний потенціал працівників, здобутий в процесі створення нових знань і отримання нового досвіду, тим оригінальніші і

цінніші ідеї та пропозиції будуть ними генеровані, опрацьовані і прийняті, тим потужніші економічні наслідки будуть отримані підприємством після їх впровадження і використання у відповідних сферах інноваційної активності.

5. Розповсюдження нових знань. Якщо керівництво підприємства не зацікавлене у формуванні власної концепції і стратегії його розвитку, пошуку і генеруванні відповідних організаційно-економічних, технічних і технологічних рішень інноваційного характеру, а орієнтується на використання сторонніх інновацій, закуплених технологій, запрошених фахівців (наприклад, аутсорсінг) і т.п., то ні постійні, ні тимчасові групи-команди в його структурі ніколи не зможуть з'явитися, а конкурентоспроможність мінімізується. В зв'язку з цим, керівництво підприємства, як одне із потужних складових мотивації інтелектуальної праці персоналу, повинно відкрити канали доступу зовнішньої інформації про нові знання і досвід в сфері діяльності, та підтримувати внутрішню інформаційну прозорість шляхом пропаганди успіхів і досягнень постійних і тимчасових груп та їх учасників.

6. Диверсифікація і децентралізація влади. Значний мотиваційний потенціал несе перерозподіл владних повноважень, які частково переходять до нижчих рівнів ієрархії управління і обумовлені дією в мережі постійних і тимчасових груп наступних чинників:

1) вільний доступ і вільний обмін інформацією зменшує значення статусу і приналежності членів персоналу до тієї чи іншої страти організаційної ієрархії;

2) участь персоналу у формуванні прийняття рішень, встановленні цілей, розробці планів і стратегій дозволяє впливати на майбутні успіхи підприємства;

3) володіння працівниками-експертами унікальними знаннями, які можуть відіграти вирішальну роль в досягненні підприємством успіху;

4) мережа постійних, тимчасових і неформальних груп-команд з їх формалізованими і неформалізованими зв'язками і встановленням коаліцій може впливати на прийняття рішень як окремих керівників, так і груп керівників коаліцій.

7. Інтелектуальна трансформація підприємства. Підприємство, як об'єкт системної мотивації інтелектуальної праці, після створення, початку функціонування, отримання і використання інтелектуальної продукції постійних і тимчасових груп-команд через певний час почне трансформуватися спочатку в «підприємство, що навчається» [10], а потім і в «інтелектуальне підприємство» [11].

В зв'язку з цим, управління мотивацією інтелектуальної праці в групі-команді вимагає, в першу чергу, наявності керівника, який повинен володіти теоретичними і практичними засадами інтелектокористування на основі комплексного використання інтелектоінтегруючих технологій та інтелектомотивуючих стилів керівництва [12].

Узагальнення досвіду створення і управління групами-командами північноамериканської, європейської та вітчизняної шкіл менеджменту дозволяє стверджувати, що для реалізації системи управління мотивацією інтелектуальної праці персоналу підприємства слід сформувати наступні рекомендації для керівників груп-команд.

Керівник групи-команди – суб'єкт мотивації інтелектуальної праці – особа, яка найбільш зацікавлена в продуктивній роботі групи, заінтригована завданням (проблемою), прагне зібрати навколо себе інтелектуальні особистості (лідери).

Керівник повинен володіти певною харизмою, авторитетом, здібностями і вміннями, які будуть приваблювати працівників і, в першу чергу, молодих і творчих. Як правило, ними повинні ставати діючі керівники організаційних одиниць середнього і нижчого рівнів, які орієнтовані на використання методів і технологій мотивації інтелектуальної праці.

Керівник повинен приділяти особливу увагу всебічному і, особливо, професійному розвитку членів групи, їх здатності до роботи в команді, формуючи на цій основі разом з членами групи мотиви щодо підвищення рівня інтелекту, в т. ч. шляхом саморозвитку. Виходячи з цього, в процесі реалізації функцій управління керівник групи повинен виступати скоріше в ролі партнера, учителя (коуча, який не керує, а лише спрямовує до цілі), тренера, ніж традиційного начальника. Такий стиль керівництва передбачає мінімізацію кількості наказів і активізацію спільної інтелектуальної роботи (семінари, дискусії, мозкові штурми тощо) з вирішення проблем. П. Шеремета справедливо зазначив: «Професійна команда цінується тим, що здатна ефективно визначити загальну бізнес-ціль і розподіляти конкретні задачі між собою. В той самий час кожен залишається особистістю, а командні дії є набором індивідуальних рішень. Задача ж гарного лідера заключається в тому, щоб завдати темп, зацікавити, викликати інтерес, інакше кажучи – надихнути, а не лише керувати» [13]. При цьому, індивідуальні та інтегральний інтелект групи буде мотивований до інноваційних проявів всіх складових інтелекту групи і створення нової інтелектуальної продукції.

Згадуючи про наявність в сучасному тимблдінігу різного роду невідповідностей, ми одразу відзначаємо ті, при яких більшість керівників-лідерів, зазвичай, концентрують свою увагу лише на стосунках між членами команди, проте справжня причина криється не тільки в них. Більшість проблем виростають з нечіткості цілей, невідповідності ролей та правил, якими працівники-члени команди керуються. Спроба формування команди у формі випробувальних тренувань також не дасть бажаного

результату, оскільки добре згуртований та «притертий» колектив без фахового впливу керівника-лідера часто демотивується та опускається до рівня звичайного саботажу. Тому задачею керівника-лідера за допомогою постійних і тимчасових команд формального і неформального типу, є збалансування дій кожного працівника в єдине ціле з діями інших членів команди з подальшою організацією їх праці як в умовах виконання рутинної роботи (демократичного менеджменту), так і у випадку кризового управління.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Управління мотивацією інтелектуальної праці в масштабах підприємства на основі його структурування у вигляді мережі тривалих і тимчасових робочих груп формального і неформального типу стає можливим завдяки тому, що першою і найважливішою умовою створення будь-якої команди є концентрація в групі людських ресурсів, інтелектуальний потенціал яких призначений для вирішення ординарних, неординарних і унікальних інтелектуальних завдань. Дотримання цих принципів в практиці управління мотивацією інтелектуальної праці персоналу підприємства буде мати наслідком закріплення у свідомості більшості персоналу підприємства визначених пріоритетних цінностей інтелектоорієнтованого управління епохи економіки знань.

Література

1. Нордстрем К. Бизнес в стиле фанк. Капитал пляшет под дудку таланта / Кьелл А. Нордстрем, Йонас Риддерстрале ; [пер. с англ. П. Павловский]. 3-е изд. испр. и доп. – СПб. : «Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге», 2005. – 280 с.
2. Drucker P. The Coming of the New Organization / Peter Ferdinand Drucker // Harvard Business Review. – 1988. – №1 – P. 47.
3. Leavitt H., Lipman-Blumen J. Hot Groups / Jean Lipman-Blumen, Harold J. Leavitt // Harvard Business Review. – 1995. – № 4. – P. 109-116.
4. Henry J., Mayle D. Managing innovation and change / Jane Henry, David Mayle / Open University Business School. – 2nd ed. – 2002. – P. 294. Chapter 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=NqYZJpKTfNsC&pg=PA87&lpg=PA87&dq=Motivation+of+the+innovation+intellect&source=bl&ots=JY3DpM7TDo&sig=xhbxD1f9sFLTzZdGmXrk8L0SxHA&hl=ru&ei=tDOBSqL9AoSOnQOfiNXoCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3#v=onepage&q=&f=false
5. Формування системи мотивації праці на підприємствах в умовах переходу до ринкової економіки / [за заг. ред. В.М. Гончарова]. – К. : Техніка, 1999. – С. 240.
6. Ревтюк Є.А. Управління виробничо-господарськими комплексами на засадах використання інтелектуально-ресурсного потенціалу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація, управління, планування і регулювання економікою» / Є. А. Ревтюк. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2005. – 20 с.
7. Максим'юк С. В. Управління діяльністю підприємств в кризових ситуаціях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / С. В. Максим'юк. – Київ : Європейський університет, 2009. – 21 с.
8. Мурсалімова Н. Основні фактори формування управлінської команди / Наталія Мурсалімова // Вісник УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 61-63.
9. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли / Билл Гейтс. [2-е изд. испр.]. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – С. 249.
10. Baines A. Exploiting Organisational Knowledge in the Learning Organisation / Anna Baines // Work Study. – 1997. – № 6 (46). – P. 202-206.
11. Stein R., Pinchot G. Building an Intelligent Organization / Robert G. Stein, Gifford Pinchot // Association Management. – 1995. – № 10. – P. 32-39.
12. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах / В. П. Петренко : [наук. монографія]. – Івано-Франківськ : «Нова Зоря», 2006. – 352 с.
13. Кирьякова А. Партитура для лидера / А. Кирьякова // Комп&ньоН. – 2002. – № 1-2. – С. 46.

Надійшла 14.03.2010